

²⁸ Сабуров Я. Земледелие, промышленность и торговля Бессарабии в 1826 г. / Я. Сабуров – Москва: Университетская типография, 1830 г. – С.20.

²⁹ Богачик Т. Міське ремесло на Хотинщині в першій половині XIX ст. / Т. Богачик // Буковинський історико-етнографічний вісник. – Чернівці: Прут, 2004. Вип. 6. – С. 59.; Кокырла П. Социально-экономическое развитие молдавского города в конце XVII – начале XIX в. / П. Кокырла. – Кишинев: Штиинца, 1989 г. – С.49.

³⁰ НАРМ. – Ф. 5. – Оп. 3. – Спр. 621. – Арк. 12.

³¹ ДАЧО. – Ф. 40. – Оп. 1. – Спр. 147. – Арк. 112; Жуков В. Города Бессарабии. (1812-1861 гг.) / В. Жуков. – Кишинев: Карта молдовеняскэ, 1964. – С.83.

³² НАРМ. – Ф. 2. – Оп. 1. – Спр. 2139. – Арк.76.

³³ НАРМ. – Ф. 2. – Оп. 1. – Спр. 4505. – Арк. 142-154.

³⁴ НАРМ. – Ф. 2. – Оп. 1. – Спр. 4505. – Арк.142-154; Гросул Я. Очерки истории народного хозяйства Бессарабии (1812-1861 гг.) / Я. Гросул, И. Будак – Кишинев: Карта молдовеняскэ, 1967. – С. 281.

³⁵ НАРМ. – Ф. 2. – Оп. 1. – Спр. 4505. – Арк.142-154.

³⁶ Мунтян М. Экономическое развитие дореформенной Бессарабии / М. Мунтян // Ученые записки Кишиневского гос. университета. – Кишинев: Штиинца, 1971. – Т. 117. – С. 196.

³⁷ Бабилунга Н. Промышленность Бессарабии в конце XIX – начале XX в. / Н. Бабилунга. – Кишинев: Штиинца, 1985. – С.114.

³⁸ НАРМ. – Ф. 5. – Оп. 2. – Спр. 450. – Арк.6368; Жуков В. Города Бессарабии. (1812-1861 гг.) / В. Жуков. – Кишинев: Карта молдовеняскэ, 1964. – С.91.

³⁹ Записки Одесского общества истории и древностей. – Одесса: Тип. Алексомати, 1867. – Т.6. – С.279, 283.

⁴⁰ НАРМ. – Ф. 5. – Оп. 3. – Спр. 621. – Арк.38.

⁴¹ ДАОО. – Ф. 3. – Оп. 1. – Спр. 83. – Арк. 9 (зв.) – 10 (зв.).

⁴² Богачик Т. Розвиток ремісницько-мануфактурного виробництва Північної Бессарабії в дoreформений період (1812-1868 рр.) / Т. Богачик // Матеріали ІІ Міжнародного наукового семінару “Кайндлівські читання”, 28-29 травня 2005 р. – Чернівці: Прут, 2005. – С. 78.

⁴³ Жуков В. Города Бессарабии (1812-1861 гг.) / В. Жуков. – Кишинев: Карта молдовеняскэ, 1964. – С.127.

⁴⁴ Защук А. Материалы для географии и статистики России, собранные офицерами Генерального штаба / А. Защук – С.-Петербург, 1862. – С.186. – (Бессарабская область); Мунтян М. Экономическое развитие дореформенной Бессарабии / М. Мунтян // Ученые записки Кишиневского гос. университета. – Кишинев: Штиинца, 1971. – Т. 117. – С. 399.

⁴⁵ Жуков В. Формирование и развитие буржуазии и пролетариата Бессарабии (1812-1900 гг.) / В. Жуков. – Кишинев, 1982. – С. 53.

⁴⁶ НАРМ. – Ф. 2. – Оп. 1. – Спр. 2139. – Арк. 7 (зв.) – 10.

⁴⁷ Свињин П. Статистика Бессарабии, составленная в 1817 г. по поручению военного губернатора Бахметьева / П. Свињин [рукопись]. – Одесса, 1817. – Арк. 101.

⁴⁸ Жуков В. Города Бессарабии. (1812-1861 гг.) / В. Жуков. – Кишинев: Карта молдовеняскэ, 1964. – С.196.

⁴⁹ ДАОО. – Ф. 1. – Оп. 215. – Спр. 14. – Арк.24.

⁵⁰ Записки Бессарабского областного статистического комитета / [под ред. А. Егунова] – Кишинев, 1867. – Т. 2. – С.213-214.

⁵¹ Афанасьев-Чужбинский А. Поездка в Южную Россию / А. Афанасьев-Чужбинский – С.-Петербург, 1863. – С.84-85. – (Ч. II. Очерки Днестра).

⁵² НАРМ. – Ф. 2. – Оп. 1. – Спр. 2139. – Арк.82.

Тамара Богачик
(Черновцы)

СЕВЕРОБЕССАРАБСКИЕ УЕЗДНЫЕ ЦЕНТРЫ В ДОРЕФОРМЕННЫЙ ПЕРИОД (1812-1868 гг.)

В статье на основе архивных источников и опубликованных работ сделано попытку проанализировать роль уездных городов Северной Бессарабии как центров формирования и функционирования муниципальных органов управления и судебно-полицейской власти региона на протяжении дореформенного периода, их влияние на хозяйственную жизнь края. Освещается динамика численности населения северобессарабских уездных городов, его занятость в производстве и сбыте товаров.

Ключевые слова: уездные центры, местные муниципалитеты, Российская империя, ремесленные специальности, мануфактуры.

Bohachyk Tamara
(Chernivtsi)

NORTH-BESARABIAN DISTRICT CENTRES IN PRE-REFORM PERIOD (1812-1868)

The article which is based on the archival sources and published works was made an attempt to analyze the role of districtual cities of North Besarabia like the centres of the formation and function of municipal bodies and the law-police authority of the region during the before reform period and to view their impact on the economic life of the district. Here is shown the dynamics of the population in the North-Besarabian centres.

Key words: districtual centres, city municipal, Russian empire, artisan majors, manufactures.

УДК: 9 (477) “19”+9 (470) “19”

Олександр Добржанський
(Чернівці)

Сергій Добржанський
(Чернівці)

“РУСЬКА БЕСІДА” – АРЕНА РУМУНСЬКО-УКРАЇНСЬКОГО ПРОТИСТОЯННЯ ТА СПРОБИ НАЛАГОДЖЕННЯ ДІАЛОГУ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ 90-Х рр. XIX ст.

Товариство “Руська бесіда” стало першою суто українською організацією з культурно-просвітньою функцією. Створенням такої організації несхвалено сприйняли румунська провладна більшість у краївому сеймі, деякі громадські діячі, які вбачили у цьому загрозу для свого монопольного становища. Тому одразу почався тиск на “Бесіду”. Спроби порозуміння датуються ужсе вкінці XIX ст., але в основному у культурному житті краю.

Ключові слова: “Руська бесіда”, Буковина, румунські діячі, москвофіли, народовці, культурно-просвітнє товариство, протистояння, крайовий парламент.

Створення товариства “Руська бесіда”, яке була першою і провідною організацією українців другої половини XIX ст., від самого початку свого зародження сприймалося румунською стороною як виклик їхньому монопольному становищу на Буковині. Тому протистояння між культурно-просвітніми товариствами українців і румунів на першопочатках були дуже гострими. Проте з перевімою у 1885 р. ідеологічного стережня в “Бесіді” на користь народовців привело і до пом’якшення відносин між керівниками українського та румунського національних рухів, хоча до повної гармонії та співпраці діло так і не дійшло.

Національний рух українців на Буковині у другій половині XIX ст. відзначався гострим протистоянням із румунським національним рухом, який розпочався дещо раніше і тому фактично повністю зайняв собою майже усі сфери суспільно-політичного та культурного життя краю. Перші спроби боротьби за власні культурні здобутки стали причиною до створення товариства “Руська бесіда”. Мета даної публікації – висвітлити процес певної трансформації українського та румунського національних рухів із відвертої конfrontації до стриманого нейтралітету та невтручання у справи двох провідних національностей краю. Об’єктом даної теми є суспільно-політичне життя на Буковині другої половини XIX – початку ХХ ст. Предмет дослідження полягає у висвітленні головних відмінностей міжнаціонального протистояння та спроби налагодження діалогу.

Ця проблема до сьогодні недостатньо вивчена, хоча назвати її бідою на літературу немає підстав. Найголовнішим джерелом у написанні статті є публікації газети “Буковина”¹, яка була заснована за сприяння “Руської бесіди” і тому дуже часто публікувала відомості про товариство, а також матеріали із історії організації². Найбільш ґрунтовним аналітичним твором по свіжих слідах є робота “Ілюстрована історія “Руської бесіди” в Чернівцях”³, автором якої був Є. Дмитрів (І. Семака). В цій праці описана вся історія товариства з 1869 по 1909 рр., а також аналізуються всі прорахунки та невдачі організації. Особлива увага тут присвячена культурно-просвітницькій діяльності. В загальнобуковинському контексті діяльність “Бесіди” розглядається в роботі Д. Квітковського, Т. Бриндзана і А. Жуковського “Буковина, її минуле і сучасне”⁴. Діяльність товариства крізь призму політичної ситуації на Буковині відображена в монографії О. Добржанського “Національний рух українців Буковини другої половини XIX – початку ХХ ст.”⁵.

Часи після революційних подій “Весни народів” для українців краю були важкими і фактично привели до повного занепаду національної свідомості. У всіх провідних верстах життя панували представники румунських та німецьких провідних кіл. На той час українці поряд із румунами кількісно були суттєво переважаючою національністю, що підтверджено частинами краю була у своїй біль-

шості румунською, а північна – українською, про що свідчить перепис від 1869 р., за яким українці у північній частині Буковини становили 54%, румуни – 23%, євреї – 12%, німці – 6%⁶.

Уже починаючи з 1862 р. було утворене румунське “Товариство культури та літератури”, яке через свою просвітню діяльність розпочало культурну асиміляцію українців краю. У його складі навіть було створено руський (тобто український) осередок. Проте з середини 60-х років у колі української інтелігенції зароджується ідея відновлення національного руху, який спочатку в якійсь мірі знаходив підтримку в православній церкві. З 1873 р. при безпосередній участі єпископа Євгена Гакмана на Буковині засновано православну митрополію, що стало знаковою подією для культурного розвитку краю. Однак ще раніше один з найбільш впливових діячів православної церкви Буковини С. Морар-Андрієвич став гуртувати румунську інтелігенцію й ставився явно і таємно дискредитувати українців загалом і Є. Гакмана зокрема⁷. Вони планували приєднати Буковину до Семигороддя й таким чином знівелювати вплив православної митрополії на край і домогтися усунення Євгена Гакмана від керівництва православною, ще на той час єпископією⁸.

Ставши в 1868 р. таємним радником цісаря, Є. Гакман на досить тривалий час поїхав до Відня, але заповідав українській інтелігенції: “Необхідно створити товариство на противагу”, тобто, раз існує румунське “Товариство культури та літератури”, то слід заснувати також якесь громадську організацію русинів для рівноваги⁹. Тоді ж владика, щоб мати надійну опору серед православних Буковини, долучив Василю Продану і Михайлу Коморошанину заснувати товариство “Руську бесіду”¹⁰.

Після деяких вагань православний священик Теоктист Дронь, отримавши погодження від о. Василя Продана, поїхав селами збирати майбутніх членів товариства¹¹. Довгоочікуваний крок створення товариства відбувся 26 січня 1869 р. Румунські лідери всіляко перешкоджали створенню товариства “Руська бесіда”. З цією метою вони навіть у своїй “Soțiatea” хотіли створити окрему “руську секцію”, щоб керувати усіма процесами суспільного розвитку в краї. Зазнавши поразки, румунські провідники усіма силами накинулись на українців, називаючи їх відступниками, зрадниками краю і віри¹². Одночасно поширювалися чутки про те, що товариство прагне усіх перевести в унію. І взагалі стверджували, що край є румунським і всі тут румуни, навіть ті, котрі розмовляють українською мовою¹³.

Але потрібно відзначити, що подальша діяльність товариства “Руська бесіда” була незначною, тому спротив з боку румунського крила мінімізувався. У так званий “москвафільський” період можна згадати спробу піддати суспільному розголосу отримання “Руською бесідою” російського фінансування. Румунський барон О. Василько в Буковинському сеймі сказав: “Чужі опікуни ста-

раються накинуті нашим співкрайнам (русинам) російського духу, російське письмо і мову. Таких посередників треба обов'язково відкинути, бо їх наміри є небезпечними”¹⁴. Епізоди відносин Василя Продана з росіянами із російського консульства в Чернівцях використали румунські діячі для дискредитації українців у своєї газеті “Albina”, називаючи їх нелояльними до австрійської влади¹⁵.

Проте після зміни у товаристві керівництва у 1884 р., а також перехід на народовські позиції відбувались у складних для українців Буковини умовах, які були вкрай несприятливими для національного розвитку, штучно створеними німецькими та румунськими чиновниками в роки президентства в краї Є. Алезані (1874–1887). Фактично владу в своїх руках зосередив радник президента краю, представник великих румунських землевласників барон Стирча, а сам Є. Алезані “гуляв цілими ночами з румунською аристократією, а вдень спав”¹⁶. У сеймі і в державній раді не було жодного українського посла (депутата), бо обирали послів старости, яких за наказом „згори” добирали виключно з румунів. На митрополичому престолі сидів українофоб С. Морар-Андрієвич, а в Крайовій шкільній раді серед 12 членів був лише один українець Амброзій Шанковський, представник греко-католицької церкви, якого 1874 р. прислали з Галичини на підтримку позицій русофілів. Тож про захист української освіти мова не йшла. Ні в крайовому керівництві, ні в староствах не було жодного урядовця-українця¹⁷. У селах священики тримали перед Морarem і не вели жодної просвітньої роботи, а ті сміливці, які починали створювати читальні, впадали в немилість митрополита і на них чекала розправа¹⁸.

Яскравим прикладом упередженого ставлення Є. Алезані до українців став розподіл коштів на потреби культурницьких товариств краю. “Руська бесіда” отримала 1887 р. від сейму на видання “Бібліотеки для молоді” 100 флоринів, у той же час на потреби румунських культурно-освітніх інституцій видали 3500 фл.¹⁹.

Ще одним із способів тиску на українців було нагадування про релігійну приналежність, розмови про те, що члени товариства є „не рускі патріоти, а хитрі поширювачі унії між українцями Буковини, бунтарі”²⁰.

Ревним борцем з такими “бунтарями” був митрополит Буковини С. Морар-Андрієвич, який написав дві апології на захист православної віри в краї, де червоною ниткою проходила ідея показати українців як уніатів або розкольників єдиної православної церкви. Основною причиною таких тверджень стали переписи населення за релігійною належністю. Історично склалася традиція православну церкву на Буковині називати „волоською”, а населення, яке належало до “волоської” церкви, незалежно від мови називали “вoloхами”. У той же час “вoloх” означав і людину молдавської, згодом румунської національності, натомість румуни “русирами” називали послідовників греко-католицької

церкви Галичини та Буковини. Таке двояке значення слів викликало велику плутанину серед простого населення краю, дезінформувало його, чим вдало користувалися священики, які за рідким винятком були румунами і проводили політику, продиктовану Мораром-Андрієвичем, – не допускати просвіту на села – і намагалися румунізувати українське населення. “Румунські панотці вхопилися того, як дуже придатного способу, щоб український народ православний відвертати від “рускої” (тобто української) газети, відвертати від людей, що вчили, якої він народності. Вони усіх, хто читав нашу газету “Буковина”, називали відступниками від святої віри волоської і як то звичайно буває, лякали карою Божою”²¹.

Але одними словами це не обійшлося, і по всій церковній лінії була дана команда припинити будь-яку співпрацю із “Руською бесідою”. Так, український священик Коморошан зі слізами на очах говорив представнику газети “Буковина”: “Я не можу дальше бути головою “Руської бесіди”, бо владика Морар-Андрієвич мені заборонив словами, “як не покинеш ти “Руської бесіди”, не маєш в консисторії що шукати”²². Саме через ці причини священиків у товаристві було небагато, а сама діяльність їх у своїх парафіях спрямовувалась Морар-Андрієвичем на антипросвітницьку, антиукраїнську агітацію в церквах. Мотивація таких вчинків була примітивною: якщо селянин буде багато знати і думати, то йому не вистачатиме часу працювати на землі. Насправді головним аргументом було побоювання прогресивних ідей з Європи, які змусили б селян відходити від консервативних позицій православної церкви.

Крім тиску на членів товариства, митрополит Морар почав наступати на позиції газети “Буковина”, яка була заснована товариством „Руська бесіда“. Тому митрополит видав інтердикт (заборону) на газету “Буковина”, проголосивши, що “її не дозволено читати православним людям”²³.

Як згадувалось вище, головним конкуруючим товариством для “Руської бесіди” було “Soțiatea pentru cultura și literatura” (“Товариство для культури та літератури”), яке, крім захисту інтересів румунів, ставило за мету охопити і україномовне населення краю. Для цього з подачі митрополита й активної діяльності радника консисторії Цурканя створили у 80-х роках товариство “Akademie orthodox” (“Православна академія”), яке діяло при університеті й мало українське відділення, але насправді створювалось проти “Бесіди”. В його складі нараховувалось до десяти українців-русофілів, перед якими визначили мету – шкодити народовцям.

Продовжуючи тему зловживань провідника православних християн краю митрополита Морара-Андрієвича, можна навести ще один факт. Кошти, які консисторія виділяла на товариства, йшли тільки для товариств румунського або прорумунського (читай русофільського) напрямків, а от українські товариства не отримували нічого.

“Чи подав наш православний владика хоч раз помічну руку нашим товариствам “Руська Бесіда” чи “Народний Дім”? До волоського товариства “Soțiatea” жертвую величезні суми. Чи позволили волохи, коли ще українці не були в сеймі, хоч один крейцер на “Народний Дім” на “Руську Бесіду”? А на “Soțiatea”, “Școala rumână” і інші свої товариства давали по три сотки”²⁴.

Серед віруючих українців наростало нездовolenня політикою митрополита. Додала жару і нова брошуря Морара-Андрієвича “Апологія Буковинської православної греко-орієнタルьної церкви”, котра вийшла друком 10 березня 1889 р. Митрополит продовжував стверджувати, що православні на Буковині – то волохи, або румуни, “народ обраний, аристократичний”²⁵.

Відповідь на тиск з боку вищого церковного керівництва краю не забарилася і спричинила жорстку реакцію членів “Руської бесіди”. Головна ідея протидії базувалась на висновках книги історика православної церкви на Буковині Сильвестра Дашкевича “Die Lage der Ruthenen in der buk. gr.-or. Diözese” (“Становище православних русинів у Буковинській архідієцезії”), яка редактувалась і вийшла у світ на кошти “Бесіди”. Автор книги описує всі кривди, які заподіяв Морар православним українцям. У кінці висунута вимога про необхідність поділу релігійної громади Буковини на незалежні українську та румунську дієцезії. Ця ідея стала головною темою обговорення під час скликання “Руською бесідою” народних віч, у сеймі та парламенті, на шпалтах газет, у пропам’ятних листах і на аудіенції в цісаря української депутатії у складі послів М. Василька, Є. Пігуляка, В. Семаки, К. Левицького та д-ра К. Кліма²⁶. Та все ж це рішення так і не було прийнято²⁷. Єдиним результатом цієї боротьби за поділ дієцезії стало озлоблення румунських національних провідників на українців і посилення безкомпромісного протистояння.

Проте такий шквал антиукраїнської спрямованості румунської релігійної та владної верхівки у середині 90-х років різко іде на спад. Причиною цього стало підвищення політичного впливу українців краю, які все частіше проходили до місцевого сейму та віденського парламенту і на цьому рівні “Руська бесіда” отримала захист і підтримку. Смерть митрополита С. Морара-Андрієвича у 1895 р. теж ослабила постійний тиск по церковній вертикалі на членів товариства. Але основною причиною стало усвідомлення більшістю румунів рівноправності українців краю на власний розвиток. Тому починаючи із кінця 90-х років XIX ст. між двома провідними націями краю відносини стали дещо стримано паритетними.

Таким чином, румунсько-українське протистояння 60-80-х років XIX ст., окрім політичного, активно точилося і на культурно-просвітньому полі за поширення свого впливу. Для цього були залучені два провідних товариства українське “Руська бесіда” та румунське “Товариство культури та лі-

тератури”. Проте ця конфронтація не привела до очікуваних результатів для румунських впливових кіл, тому уже середина і друга половина 90-х рр. XIX ст. стала періодом стриманого нейтралітету.

¹ Буковина. – 1885-1909 pp.

² Дмитрів Є. Ілюстрована історія “Руської Бесіди” в Чернівцях (1869-1909) / Євген Дмитрів. – Чернівці: Руська Рада, 1909. – 125 с.

³ Смаль-Стоцький С. Буковинська Русь / Степан Смаль-Стоцький. – Чернівці: Руська Рада, 1897. – 289 с.

⁴ Квітковський Д. Буковина / Денис Квітковський, Теофіл Бриндзан, Аркадій Жуковський. – Париж-Філадельфія-Детройт: Зелена Буковина, 1956. – 961 с.

⁵ Добржанський О. Національний рух українців Буковини другої половини XIX- початку ХХст. / Олександр Добржанський – Чернівці: Золоті літаври, 1999. – 574 с.

⁶ Hauptbericht und Statistik über das Herzogtum Bukowina für die Periode vom Jahre 1862-1871. – Lemberg, 1872. – 422 S.

⁷ Пам'яті Юрія Федьковича // Нова Буковина. – 1912. – 28 січня. – С. 1-3.

⁸ Бібліографія // Каменярі. – 1909. – 8 квіт. – С.12.

⁹ Маковей О. Життєпис Осипа Юрія Гординського-Федьковича / Осип Маковей. – Чернівці: Золоті літаври, 2005. – С. 202.

¹⁰ Пам'яті Юрія Федьковича // Нова Буковина. – 1912.

– 28 січня. – С. 1-3.

¹¹ Смаль-Стоцький С. Буковинська Русь / Степан Смаль-Стоцький. – Чернівці: Руська Рада, 1897. – С. 237.

¹² Смаль-Стоцький С. Вказана праця. – С. 239.

¹³ Дмитрів Є. Вказана праця. – С. 24.

¹⁴ Stenographische Protokolle des Bukowinaer Landtages. – 1869. – S. 484

¹⁵ Маковей О. Вказана праця. – С. 211.

¹⁶ Попович О. Відродження Буковини / Омелян Попович. – Львів, 1933. – С. 33.

¹⁷ Там само.

¹⁸ Когут Л. Історія Буковини / Лев Когут // Рідний Край. – 1930. – 2 листопада. – С. 2.

¹⁹ Stenographische Protokolle des Bukowiner Landtages für die erste Session der fünften Wahlperiode. 1877. – Czernowitz, 1878. – S. 148.

²⁰ Політичне положення русинів на Буковині // Буковина. – 1892. – С.2.

²¹ Смаль-Стоцький С. Як будився зі сну український народ на Буковині / Степан Смаль-Стоцький // Рідний Край. – 1928. – 22 січня. – С. 2.

²² Руске питання на Буковині // Буковина. – 1892. – 20 листопада. – С. 2-3.

²³ Попович О. Початки „Буковини” / Омелян Попович // Додаток до числа 6-го Буковини. – 1909. – 6 січня – С. 1-2.

²⁴ Руске питання на Буковині // Буковина. – 1892. – 20 листопада. – С. 2-3.

²⁵ Попович О. Відродження Буковини. – С. 68.

²⁶ Там само. – С. 69.

²⁷ Промова доктора С. Смаль-Стоцького на 20 головнім зборі товариства „Руска Бесіда” // Буковина. – 1889. – 16 березня. – С. 1.

*Александр Добржанский
(Черновцы)
Сергей Добржанский
(Черновцы)*

“РУСЬКА БЕСІДА” – АРЕНА РУМЫНО-УКРАИНСКОГО ПРОТИВОСТОЯНИЯ И НАМЕРЕНИЯ НАЛАЖИВАНИЕ ДИАЛОГА ВО ВТОРОЙ ПЛОВИНЕ 90-Х XIX В.

Общество “Руська бесіда” – первая украинская организация с культурно-просветительной функцией. Создание такого общества неодобрительно восприняли румынское правящее большинство в краевом сейме и некоторые общественные деятели, которые видели в этом угрозу своей монополии. Потому на общество началось давление со всех сторон. Попытки к пониманию начались лишь в конце столетия в основном в контексте влияния на культурные процессы Буковины.

Ключевые слова: “Руська бесіда”, Буковина, москвофилы, народовцы, культурно-просветительное общество, противостояние, краевой парламент.

*Oleksandr Dobrzhanskiy
(Chernivtsi)
Sergii Dobrzhanskiy
(Chernivtsi)*

“RUSKA BESIDA” AS THE ARENA OF ROMANIAN AND UKRAINIAN CONFRONTATION AND ATTEMPT TO DIALOG IN SECOND PART OF 1890 S

Society “Ruska besida” was the first Ukrainian organization with a cultural and education function. But creation of this organization didn't like Romanian ruling majority, because they were afraid to lose government monopoly. That's why there were great pressure on the “Ruska besida” from government and church. Attempt to come to agreement, but only in cultural area, started at the end of century.

Keywords: “Ruska besida”, Bukovina, moskvoфili, narodovci, cultura and educational society, organization, parliament.

УДК 94 (477) “19/20”

*Василь Ботушанський
(Чернівці)*

**ЯНКУ ФЛОНДОР (1865-1924)
У СВІТЛІ ІСТОРИЧНИХ ДЖЕРЕЛ**

У статті йдеться про діяльність одного з відомих політиків Буковини кінця XIX – початку 20-х рр. ХХ ст., послідовного великорумунського шовініста і українофоба Янку Флондора, який відіграв ключову роль в окупації королівською Румунією у 1918 р. Північної Буковини, ліквідації тут новоствореної української державної влади, що орієнтувалася на Велику Україну, і встановлення в краї сурового окупаційного режиму.

Ключові слова: Янку Флондор, земельні угіддя, українці, румуни, політичні партії, Буковина, Румунія, національне самовизначення, румунська окупація.

Серед істориків не раз розгортається науковий дискурс про роль багатої знаті (магнатів, дворян, шляхти) підкорених країн у національно-визвольному русі. Доходили висновку, що такі багатії могли відігравати й позитивну роль у визволенні своїх етнічних одноплеменців з-під влади тієї чи іншої імперії, наприклад, шляхом закупівлі зброї, амуніції для повстанців, фінансової підтримки анти-імперської преси, друкованої продукції, зрештою, виступів у парламентах, сеймах, спрямованих на викриття гнобительської національної політики метрополій. Це було характерним для ряду країн Європи, зокрема для багатонаціональної Австрійської (Австро-Угорської) імперії.

Але особливість ситуації полягалася в тому, що Австрія підкорювала і приєднувала уже сформовані держави чи частини держав, які самі ще раніше уже підкорили чи приєднали більш ранні державні утворення з іншими, відмінними етносами. Австрійські правителі, наприклад, приєднали частину Польщі – Галичину і частину підневільної Молдавії – Буковину – колишні володіння Галицько-Волинської держави, заселені русинами (українцями), Угорщину, яка ще раніше заволоділа Закарпаттям, теж заселеним переважно русинським (українським) населенням. Таке поневолення імперією Габсбургів інших держав (частин держав) набувало ніби “двоповерхової” градації.

Австрія як метрополія залишала за колишньою феодальною знаттю та її нащадками приєднаних земель панівне становище щодо підкорених раніше народів, зокрема українців, за принципом “поділяй і володарюй”. Тобто польська, угорська, молдавська (румунська) знать, будучи підлеглою Австрії, мала у підлегlostі інші етноси, зокрема українців, і борючись за своє національне визволення, здебільшого не прагнула до того, щоб визволити своїх безпосередніх підлеглих “на нижньому поверсі”. Яскравий тому приклад – становище в Угорщині, де, за висловом Н. Бельческу, “один і той же деспотизм (Габсбурги) душить і румунів, і угорців...”, але де, зазначимо, під час революції 1849 р. революційна угорська армія громила не тільки війська своїх гнобителів – Габсбургів, але й загони румунських повстанців, які піднялися на боротьбу за національне визволення від угорських гнобителів.

Отже, подібна картина була характерною і на Буковині. Молдавські господарі, включивши до Молдавії землі колишньої Галицько – Волинської держави в межиріччях Дністра, Пруту, Сірету, Сучави, роздали землі, давньоукраїнські села (до 120)¹ своїм вельможам, частина давньоукраїнської знаті “зволоцилась”, внаслідок чого тут сформувався молдавський феодальний клас землевласників (боери, мазилі, рупташі та ін.), які поряд з монастирями